

Лозинська Світлана Вікторівна
Педагогічний коледж
Львівського національного університету
імені Івана Франка

**Організація праці в природі з дітьми дошкільного віку
у 30-х роках ХХ століття**

Педагогічні

Статтю присвячено аналізу шляхів, форм, методів, прийомів та засобів організації праці в природі з дітьми дошкільного віку у 30-ті роки ХХ століття, як одного з основних видів трудового виховання дошкільників, що впливає на формування особистості дитини.

Ключові слова: *суспільне дошкільне виховання, трудове виховання дітей дошкільного віку, праця в природі, сільськогосподарська праця.*

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти в Україні питання трудового виховання підростаючого покоління потребує кардинальних змін. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» не містить окремого розділу присвяченого трудовому вихованню дітей дошкільного віку, однак виховання самостійної, цілеспрямованої, організованої, наполегливої, працелюбною людини було, і сподіваємось буде, актуальним у всі часи. Проблема цього напрямку виховання проходить крізь усі основні лінії розвитку Базової програми та потребує творчого осмислення та впровадження нових та давно відомих, але з часом забутих, видів, форм та методів трудової діяльності дошкільників.

Педагоги-практики 30-х років минулого століття великого значення надавали організації праці в природі, яка вирішує одразу низку виховних, розвивальних та навчальних завдань, які потребують сьогодні нового, творчого погляду та переосмислення.

Метою нашого дослідження є проаналізувати шляхи та форми організації праці в природі з дітьми дошкільного віку, які практично використовувались у 30 – х роках ХХ століття та показати методику та особливості їх застосування.

Основний принцип трудового виховання дошкільників в 30-ті роки ХХ століття: прилучення дітей до участі в трудовому житті, що їх оточує. Він був єдиним та універсальним для дітей усіх вікових груп. Тому перед кожною сільською дошкільною установою та міським дитсадком, що виїжджав улітку в село стояло завдання пов'язати роботу установи з сільськогосподарською працею колгоспу чи комуни.

Історичною подією досліджуваного періоду вважалося створення проекту спеціальної програми. Саме завдяки їй дошкільля мало змогу перейти на організований плановий шлях. Проект програми накреслював орієнтований обсяг знань, умінь, навичок з різних видів діяльності дітей, власне ознайомленню дошкільників з сільськогосподарською працею, розвитку в дітей правильних уявлень про працю дорослих у природі приділялася велика увага. На думку педагогів 30-років ХХ століття, ознайомлення дітей дошкільного віку з сільськогосподарською працею закладе “перші цеглини“ для виховання політехнічно грамотного дитинства, покоління, що буде здатне здійснити сільськогосподарську працю на найвищому щаблі машинізації та механізації.

Одним із основних завдань, яке ставилося перед педагогами була “ліквідація агрономічної неграмотності“, адже відсутність елементарних агрономічних знань помічалась у багатьох дошкільних працівників, та була великою перешкодою для ознайомлення дітей з елементами сільськогосподарської праці.

Програми з окремих видів діяльності дитини потребували перевірки для з'ясування придатності їх обсягу в цілому, та їх диференціації по окремих вікових групах. Це завдання свого часу поставив перед собою дошкільний відділ УНДІПу. Одна з бригад відділу почала опрацьовувати показники орієнтації дітей в галузі сільського господарства, за такими знаннями:

підготовка ґрунту, чищення насіння, сівба та сільськогосподарські машини.

Для виявлення знань дітей використовували фронтальну та індивідуальну форми роботи, такі методи та засоби як бесіда, запитання, малюнки, альбоми, готові моделі; допоміжним матеріалом були дитячі малюнки. Педагоги в результаті роботи виявили рівень знань дітей різних вікових груп про сільськогосподарські роботи та зробили висновки про те, що роботу потрібно проводити систематично, ускладнювати та розширювати зміст знань від одної вікової групи до іншої, урізноманітнювати форми роботи, надавати перевагу безпосередньому ознайомленню дітей з працею дорослих. Щодо всього програмового матеріалу з питань сільськогосподарської праці, то він був визнаний як відповідний для засвоєння дітьми різних вікових груп та окреслений як важливий засіб політехнічного виховання дитини в галузі сільськогосподарської праці [6]. Зміст праці в природі, до якої долучалися діти дошкільного віку, був різноманітним: птахівництво, кролівництво, робота на городі тощо.

Але найдоступнішою для дітей дошкільного віку вважалася праця на городі. Програмами визначалися такі педагогічні завдання при проведенні роботи на ділянці:

1) Ознайомлення дітей з сільськогосподарським виробництвом в цілому, ознайомлення їх з послідовністю цього виробництва та з тим, що всі ці процеси пов'язані між собою та недотримання послідовності веде до втрати врожаю.

2) Ознайомлення дітей з вдосконаленими сільськогосподарськими машинами, за допомогою проведення екскурсій, де вони, спостерігають, за роботою цього обладнання.

3) На прикладах показу й доведення, що колективна праця краща за індивідуальну, прищеплення дітям низки колективістичних навичок.

4) Прищеплення дітям технічних навичок (робота лопатою, граблями, лійкою), ознайомлення їх з матеріалами сільськогосподарського виробництва, (ґрунт, насіння, рослини).

5) Ознайомлення дітей з явищами природи, за якими вони спостерігають, з причинами цих явищ, та їх взаємозалежністю. У процесі цієї роботи діти пізнають такі явища, як дощ, посуха, грім, дізнаються про залежність наслідків урожаю від підготовчої роботи, боротьби з шкідниками, вдосконалення машин, колективної праці [6;7;11].

Для організації роботи на городі дитсадок чи дитмайданчик повинні були співпрацювати з місцевими організаціями. Передбачалося зазначення діяльності дітей в плані роботи колгоспу; заздалегідь їм надавалася земельна ділянка, на якій мали працювати діти; виділялися кошти на придбання або виготовлення сільськогосподарського дитячого інструменту. Різноманітні майстерні колгоспу теж використовували в освітній та виховній роботі з дітьми. Організовувалися екскурсії до слюсарної майстерні, з метою ознайомлення з ремонтом сільськогосподарського інструменту; до кузні; теслярні. В теслярні та слюсарні колгоспу замовляли знаряддя дитячої праці.

До організації городу долучали не тільки вихователя, але й агронома, який надавав вказівки, керував дитмайданом у роботі на землі, проводив бесіди з дітьми, надавав практичні поради.

Таким чином зв'язок з місцевими організаціями та установами, де мав перебувати дитмайдан, був дуже важливим моментом у підготовчій роботі.

Вибираючи місце під город враховувалися такі моменти:

- місце мало забезпечити найкращі результати роботи, бути відкритим, таким яке не закривають дерева чи будівлі (на такий ділянці швидко виростуть і досягнуть городні рослини);
- сприяти здоров'ю дітей, саме перебування на повітрі, під час роботи на городі, забезпечить дітей свіжим чистим повітрям;
- ґрунт під город обирався легкий для обробки, вода мала бути поблизу городу, щоб, переносючи воду, яку набрали дорослі в діжки, діти не втомлювалися [11].

Визначаючи розмір городу працівники дошкілля виходили з того, щоб запобігти перевтомі дітей – ділянка не повинна бути занадто велика,

враховувалась кількість дітей, за норму брали 2м² на дитину. Таку площу землі дитина могла обробити без зайвого напруження. Город розбивали на грядки (приблизно половина призначалася на стежки між грядками): вони мали бути досить широкими, щоб діти не витоптували краї грядок, рослин, не заважали одне одному працювати (50-70 см). Грядки були різні завдовжки, але педагоги не радили робити їх дуже довгими, бо на довгих грядках діти поспішали закінчити роботу і робили все поспіхом, не доводячи до кінця своєї праці. Оптимальна довжина грядки не повинна була перевищувати трьох метрів. Ширину розраховували таким чином щоб дитина, працюючи, могла вільно дістати до середини грядки.[7;11]

Щодо добору культур то педагоги-дошкільники радили вихователям сіяти з дітьми багату на вітаміни городину, яку тоді в містах вживали мало; обирати рослини, які легко було б обробляти силами дошкільнят; вирощувати культури, які швидко досягають, щоб діти бачили наслідки своєї роботи і щоб ці рослини були досить великі та зручні для спостережень.

Цим критеріям найбільше відповідали: редиска різних сортів, що за правильного догляду давала через 2 – 3 тижні перший урожай; цукровий горох; боби; квасоля. Велике насіння цих рослин давали змогу дітям спостерігати проростання та розвиток їх коріння, стебла та листя. З вітамінних культур зазначалися салат, шпинат, морква та помідори, ріпа, цибуля, огірки. Городньою культурою, на якій можна добре ознайомити і дітей з шкідниками була капуста, а серед культур, що вражають дітей швидким досяганням та яскравістю барв – гарбузи та кабачки.

Під час роботи на городі слід було провести розмови з дітьми про правильний догляд за рослинами; пропонувалося також провести низку дослідів. Наприклад, простий дослід, який мав на меті показати дітям значення правильного обробітку ґрунту під час підготовки грядок. Під час цього дослідів, одну грядку залишають не розпушеною граблями та лопатами, а сусідню – добре обробляли. На двох грядках сіяли одну і ту ж культуру й однаково за ними доглядати. Таким чином, діти мали змогу простежити наслідки дослідів та зробити висновок, що якісна обробка ґрунту та

використання сільськогосподарських засобів підвищує врожай. За допомогою дослідів діти усвідомлювали роль та значення праці, використання техніки в роботі на землі [6;11].

Великої уваги виховними надавали дозуванню дитячої праці. На думку педагогів, робота дітей на городі лише тоді буде доцільною, коли буде відповідати силам та можливостям дітей, а якщо вихованців перевантажити, дати непосильні завдання, це негативно впливатиме на їхнє здоров'я. У методичній літературі зазначалося, що краще за все дитячу працю на городі організувати вранці або ввечері, уникати спеки. Наголошувалося на необхідності уникати одноманітної роботи яка не відповідає природі дитини.

Рекомендувалося використовувати знаряддя праці для обробки городу, які б за розміром та вагою відповідали зростові та силам дітей. Дитячий сільськогосподарський реманент мав бути легким, міцним та зручним, керівник-дошкільник повинен був подбати про інвентар, придбати його в достатній кількості, оскільки це дуже важливо для правильної організації роботи на городі, необхідно, щоб всі діти могли брати участь в ній. Для допомоги виховнику надавався також приблизний перелік та опис знарядь праці [11].

Праця дітей на городі мала певну послідовність та відповідне методичне забезпечення. Педагогами досліджуваного періоду рекомендувалася така її послідовність:

- діти разом з керівником розглядають весь реманент (інструмент) та готують його до роботи;
- дошкільнята обирають місце для облаштування городу, планують, відзначають кольоровими кілками та мотузком, де будуть грядки, а де стежки;
- перше копання (вибирання) проводять дорослі, діти тільки допомагають (на ношах відносять каміння, сміття в ящик, який заздалегідь приготовлений);
- вихованці розподіляються на бригади та домовляються, хто якими

знаряддями буде працювати;

- діти вдруге копають, розпушують землю, вирівнюють грядки;
- посадка грядок, діти під керівництвом дорослого вкидають насіння на певні відстані;
- на кожному грядку вставляють дощечку з написом, що саме й коли тут посадили;
- після посадки грядки поливають;
- перед тим, як полоти й проріджувати діти спостерігають за роботою дорослих (дорослі розповідають дітям, навіщо треба полоти, що врожай залежить від догляду);
- наступного дня діти у себе на городі полють та проріджують;
- коли городина поспіває – діти збирають врожай;
- перший урожай відносять на кухню та влаштовують урочистості, підсумовують свою роботу, розповідають, які одержали результати [7,11].

У кінці роботи рекомендувалося виготовити разом з дорослими стінгазету, де б діти за допомогою малюнків, коротеньких оповідань висвітлили, як у них проходила робота, які її наслідки (така форма роботи мала мати велике виховне значення для дітей та дорослих) [11].

Окрім праці на городі, з метою трудового виховання дошкільників, використовували такі форми роботи з дітьми як екскурсії, прогулянки у природу, ігри та працю дітей на ділянці, які викликали у дітей емоційне піднесення та інтерес.

В умовах літньої роботи трудові заняття в дитячому садку мали надзвичайно велике місце. Педагогами дошкільниками широко використовувався природний матеріал, заняття пов'язувалися з грою та забавами. Вихователь повинен був надавати дітям допомогу порадою, матеріалом, безпосередньою участю в грі. Зв'язок з працею доцільний лише в тому разі, якщо він сприяє подальшому творчому розгорненню гри. Зміст трудових занять та прийоми, які використовував педагог не обмежувалися, адже вибір цих компонентів зумовлювався природнім оточенням,

матеріалом, який дитсадок міг використати, а також інтересами та рівнем розвитку дитячого колективу та програмовими завданнями, які ставились перед дітьми різних вікових груп [7].

Висновки. Праця в природі – особливий, але доступний вид трудової діяльності дошкільників, адже саме він дає можливість дітям побачити продукт своєї діяльності, і є найцікавішим для них, бо природа виступає джерелом найяскравіших вражень для людини. Використання цього виду діяльності дає можливість педагогу якомога більше наблизити дитину до природи, прищепити любов не лише до праці але і до всього живого. На жаль, у сучасних умовах сільськогосподарська праця є непопулярною, але саме вона є фундаментом формування базових рис характеру (самостійності, цілеспрямованості, організованості, наполегливості, працелюбності), є безперечним засобом самостійного пізнання. Як відомо, ставлення дитини до праці залежить від ставлення до неї дорослих, що перебувають поруч. Отже, наше завдання пробудити у дітей інтерес до різних видів трудової діяльності, творчо використовуючи переосмислений досвід минулого.

Література:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»/Наук. кер. та заг. ред. О.Л. Кононко. – К: Світич, 2009. – 430 с.
2. Баса Р., Степанова А. Знайомство дітей з природою навесні // За комуністичне виховання дошкільника – 1935. – №3. – С.41-35.
3. Волобуєв А. Дошкільна установа в світлі політехнізму // За комуністичне виховання дошкільника – 1931. – №3. – С.16-21.
4. Гендрихівська А. П'ятнадцять років дошкільного виховання на Україні // За комуністичне виховання дошкільника. – 1932. – №10 – С.12-22.
5. Гендрихівська А. Про чергові завдання дошкільної роботи // За комуністичне виховання дошкільника. – 1931. – №1-2. – С.9-38.
6. Грінберг М. Перевірка орієнтацій дошкільників в сільськогосподарській праці // За ком. виховання дошкільника – 1933. – №2. – С.14-19.

7. Жуковська Р. А. Досвід проведення трудових занять в умовах літньої роботи // За ком. виховання дошкільника – 1935. – №6. – С.37-48.
8. Залужний. Педологічні передумови політехнізму в дошкільному вікові // За ком. виховання дошкільника –1931. – №4-5 – С.13-19.
9. Лукашенко П. Дошкільне виховання на новому етапі // За комуністичне виховання дошкільника. – 1931. – №4-5 – С.1-7.
10. Львов В. За політехнічний дитячий садок // За комуністичне виховання дошкільника. – 1931. – №4-5 – С.43.
11. Тарнапільська А. Як організувати роботу на городі // За комуністичне виховання дошкільника – 1931. – №1,2 – С.29-32.

Аннотація. Лозинская С.В. Организация труда в природе с детьми дошкольного возраста в 30-х годах XX века.

Статья посвящена анализу форм, методов, приемов и средств организации труда в природе с детьми дошкольного возраста в 30-ые годы XX века, как одного из основных видов трудового воспитания дошкольников, которое влияет на формирование личности ребенка.

Ключевые слова: *общественное дошкольное воспитание, трудовое воспитание детей дошкольного возраста, труд в природе, сельскохозяйственный труд.*

Annotation. Lozynska S.V. The organisation of work with nature among pre-school children in the 30s of 20th century.

The article is dedicated to analysis of ways, forms, methods, technics and means of the organisation of work with nature among pre-school children in the 30s of 20th century as one of the main ways of labor education of pre-schoolers that influences the forming the personality of the child.

Key-words: *social pre-school education, labor education of pre-schoolers, work with nature, agricultural work.*